

Motion till riksdagen

1987/88:K227

av Alf Svensson (c)

om lagstiftningens etiska grund

Vilken grund har svensk lagstiftning? Är lagarna enbart en produkt av politiskt godtycke, där skiftande politiska majoriteter skapat ett lagsystem som inte har något inbördes sammanhang? Eller är lagarna uttryck för en bakomliggande etik, en systematisk helhet?

Svensk rättstradition har dess värre utvecklats bort från den systematiska helheten. I stället har moralfilosofin på lagstiftningens område etablerat en operationell definition om lagarnas utgångspunkt. Lagen löser det problem den avser att lösa, enligt detta synsätt. Rättssymmetrin och den etiska grunden för lagstiftningen blir något sekundärt för att inte säga obefintligt. Tidstypiskt är det uttalande som tidigare statsrådet Carl Lidbom gjorde på sin tid som minister, nämligen att lagarna bara skall ses som politiska verktyg.

Rätt och fel

I en artikel i Göteborgs-Posten den 13 augusti 1987 behandlas den moderna tidens moral av Erland Sellberg. Han skriver bl. a.:

Föreställningen att det finns en naturlig rätt har följt människan historien igenom och ännu i våra dagar grundar vi t. ex. FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna på en sådan naturrättsföreställning. Å andra sidan har i modern tid och särskilt här i Sverige en radikalt annorlunda uppfattning dominerat den praktiska filosofin. I Uppsala lärde Axel Hägerström det tidiga 1900-talets studenter att det inte finns några objektiva värden. Att vi anser det vara orätt att stjäla beror inte på någon av oss oberoende och sann etik.

En sådan uppfattning leder naturligtvis lätt till en ytterst pragmatisk hållning. I förlängningen skulle man kunna säga att makten över etiken glider över från kyrkan eller från universitetens filosofiska lärostolar till politikererna. Det är de som stiftar lagar och talar om att något är rätt eller fel.

Men vi människor värjer oss mot en sådan uppfattning. Nog vill vi att det skall finnas något som är rätt eller fel oberoende av lagstiftare.

Författaren Lars Gustafsson har i en artikel i Marknadsekonomisk Tidskrift 1986/1 utvecklat en del om dessa tankegångar. Även han konstaterar att Hägerströms emotiva värdeteori har haft ett inflytande på ett par generationer jurister. Lars Gustafsson skriver:

Men sådana begrepp som solidaritet, fred, jämlikhet och rättvisa är ingenting

annat än relationsbegrepp, som får sin etiska vikt först i det ögonblick vi vet vilka deras relata är.

Solidaritet med den ariska rasen är otvivelaktigt också en form av solidaritet, den stillhet som rådde i Warszawahettot, sedan det judiska upproret slagits ned. var otvivelaktigt också en form av fred, jämlikheten mellan slavarna i en sibirisk guldgruva kan tänkas komma den absoluta jämlikheten mycket nära. Om A bestraffas med nackskott för svartabörshandel, kräver givetvis rättvisan att också B bestraffas så.

Alla dessa exempel är exempel på solidaritet, fred, jämlikhet, rättvisa, men inte på den solidaritet, fred, jämlikhet eller rättvisa som är värda att kämpa för. De rymmer i sig inga värden, lika litet som begreppet effektivitet gör det. En mordbrännare kan vara mer effektiv än en brandkår.

Vad detta experiment visar är att utanför en viss invand implicit omgivning av moraliska värden är alla dessa begrepp lika värdeneutrala som begreppet effektivitet. Varför används de då?

Svaret är att det finns ett rutinemässigt antagande om en consensus bakom dem, en consensus som en gång fanns och som fyllde dessa i och för sig formella begrepp med ett moraliskt innehåll.

Innanför dessa formella begrepp rymt i dag bara tomheter, skriver Lars Gustafsson. Det finns bara en officiell illusion av en ännu kvardröjande consensus.

Värdeämätare

Det ligger en djup allmänmänsklig sanning bakom konstaterandet att den officiella vokabulären i form av t. ex. solidaritet och jämlikhet, saknar innehåll om den inte relateras till något. Den pragmatiska hållningen som blir följderna av att det saknas "objektiva värden" blir gärna en nyckfullhetens och godtyckets hållning. Det vill säga hållningslöshet. I solidaritetens och jämlikhetens namn kan därmed vilka övergrepp som helst begås.

Det är ingen tvekan om att de senaste årens debatt och "affärer" har ökat intresset för etiken. Den efterlyses i debattinlägg efter debattinlägg. Det som är sant och rätt måste betraktas som sant och rätt utifrån någon värdeämätare. Annars blir även begreppen sant och rätt relativa och innehållslösa.

När kristdemokratiska samhällspartiet på olika sätt har försökt framhäva detta har partiet ofta beskyllts för att vilja "kristna" samhället, dvs. att partiet skulle vilja pådyvla samhällets institutioner någon slags konfessionalism. Ingenting är mera felaktigt. Samhället och dess medborgare kan inte bli "kristnade" genom politiska beslut. Däremot har samhällets etiska grund en avgörande betydelse för medborgarens syn på vad som är sant och rätt. En lagstiftare som arbetar utifrån att det inte finns en etisk grund för samhället – ett sammanhållande kitt – blir gärna en godtyckets och opportunistens lagstiftare. Det blir inget inre sammanhang i lagstiftningen. Och olika lagar kan komma att stå i strid med varandra.

Demokratin är en dynamisk, ständigt utvecklande politisk ordning, som garanterar alla medborgares medverkan och som säkrar deras frihet genom fördelning och kontroll av makten. Den statliga makten är dock inte bara legitimerad genom folkflertalets vilja eller folkets vilja, utan är också underställd en etisk ram. Det är t. ex. den viktigaste uppgiften i politiken att

upprätthålla och skydda människovärdet – och inget flertal har rätt att ändra på detta.

Staten kan alltså inte vara värdeneutral, men den skall för den skull inte ta ställning till olika trosuppfattningar. Det är en statens uppgift att garantera varje enskild och gemenskap frihet att följa sin tro och skapa sig den livsform som svarar mot deras egen övertygelse. Staten skall garantera den kristne frihet till en kristen livsföring, och staten lovar ateisten frihet att vara ateist. Båda är lika inför lagen.

Den materialistiska livssynen som i dag är den förhärskande gör människan själv till tillvarons absoluta herre, och huvudsaken i livet blir fysisk välfärd och ökande av det materiella goda. Den utesluter den andliga dimensionen och de med denna förbundna etiska värderingarna. Den autonoma humanismen kan helt visst tala om etiska värden, men människan är själv källa och norm för den etiken. Resultatet blir en relativ moral, en nyttomoral, som devalverar människan till en funktion eller ett medel, och som leder till en förnekelse av människans personliga värdighet. Det kan vara en av förklaringarna till att den svenska lagstiftningen har fått en allt svagare etisk bakgrund. Vi ser detta i samband med t. ex. forskningen i livets början och på många andra områden.

Allt fler börjar inse att samhället och lagstiftningen är på fel väg. Det är ingen tillfällighet att det uppstått ett "etiskt" debattklimat. Under 1960- och 1970-talen var begrepp som moral och etik närmast bannlysta från den politiska debatten – och det har förvisso även påverkat de faktiska besluten i regering och riksdag – men människan vill inte leva i ett etiskt vakuum. Förr eller senare kräver människorna en bärande etik. Sverige har en tusenårig kristen tradition, därför är det något av en naturlighet att många svenskar i dag ser den kristna etiken som det enda bärande alternativet för ett återvändande till en konsekvent och sammanhängande lagstiftning. Det handlar inte om en trosbekännelsedebatt utan om det etiska minimum som varje folk, varje samhälle, måste ha för att inte hamna i kaos.

Vi kristdemokrater ser det därför som en angelägenhet av helt avgörande betydelse att lagstiftaren blir medveten om att en etisk grund för samhället är nödvändig. Det borde vara möjligt att påbörja detta återuppbyggnadsarbete genom att markera i regeringsformen att lagstiftningen skall ha sin grund i den kristna etiken. Därmed skulle en grund för en "consensus", som fyller de formella politiska begreppen med ett moraliskt innehåll, skapas.

Vi föreslår därför att regeringsformen 1 kap. 2§ får följande utökade lydelse genom en mening om lagstiftningens grund i den kristna etiken:

2§. Den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. *Lagstiftningen skall ha sin grund i den kristna etiken och dess normgivning.*

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet och för en god levnadsmiljö.

Det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden. Det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter samt värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas.

Mot. 1987/88
K227

Det goda samhället

Varje samhälle behöver ett etiskt minimum, en bas för den samhälleliga verksamheten. Detta minimum behövs för att bygga upp ett logiskt, konsekvent rättssystem, men framför allt därför att denna grundläggande uppsättning värden i sig är förutsättningen för det goda samhället. Med den kristna etiken som grund finns basen för att bygga upp det mjuka, hänsynsfulla och trygga samhället, där omtanken om medmänniskan och respekten för det absoluta människovärdet blir vägledande.

Det samhälle som lever i ett etiskt tomrum – själva ordkombinationen är egentligen en omöjlighet, då ju ordet samhälle syftar på en gemensam etisk grund – är ett samhälle i upplösning. Det etiska tomrummet ger en hårdhet och omänsklighet och slår sönder gemenskaperna. Som vi ser det är därför en förankring av lagstiftningen i den kristna etiken ett positivt erbjudande som kan göra det möjligt för människan att utveckla hela sin personlighet och påta sig ansvar för andra och därmed skapa det goda samhället.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen beslutar anta det i motionen anförda tillägget till regeringsformens 1 kap. 2 § varav framgår att lagstiftningen skall ha sin grund i den kristna etiken och dess normgivning.

Stockholm den 26 januari 1988

Alf Svensson (c)